

EL FRANQUISME

CARACTERÍSTIQUES GENERALS:

El dia 1 d'abril de 1939, Franco emetia el darrer comunicat militar, en el qual s'anunciava la fi de la guerra. El resultat final d'aquella contesa va ser la consolidació del règim dictatorial que els insurrectes contra la República havien començat a construir des del mes d'octubre del 1936 (Franco va ser anomenat "Cap de Govern de l'Estat i Generalíssim de l'Exèrcit", màxima autoritat política i militar). Les autoritats republicanes o bé s'havien exiliat o bé es trobaven tancades a les presons, plenes a vessar de persones del bàndol vençut, i als camps de concentració, habilitats aquells anys per albergar presoners.

El franquisme és el règim polític d'Espanya entre 1939-75. Va ser una **dictadura personal** del general Franco que va nàixer i va morir amb ell: per això, la denominació de franquisme. No es tractava d'una dictadura de partit, estament social o/i polític, perquè el poder de Franco era inqüestionable, estava per damunt dels 3 pilars del règim: Exèrcit, Església i Falange. La voluntat dictatorial quedà palesa ben prompte pel desmantellament de totes les institucions republicanes (Constitució de 1931, partits polítics del Front Popular, sindicats obrers, estatuts d'autonomia).

El franquisme és molt difícil de definir, ja que era un híbrid o amalgama entre dictadura militar, Estat feixista i monarquia absoluta sense rei.

Va constituir un sistema polític molt durador, quasi 40 anys. Malgrat la seua aparença monolítica, va evolucionar segons la conjuntura internacional i les transformacions de la societat espanyola a les que es va haver d'adaptar. Per això destaquem la continuïtat i adaptabilitat del règim. Els seus inicis es caracteritzen per un **nacionalsindicalisme** (Estat feixista, tradicional i contrarevolucionari), després de la II G.M i amb la "guerra freda" comença a desenvolupar-se el **nacionalcatolicisme** (dictadura autoritària i conservadora de dretes basada en el pragmatisme militar i catòlic de Franco) i finalment, a partir del anys 60, trobarem un **tecnopragsmatisme** més modern.

Sols romandria immutable el poder inqüestionable de Franco, que volia crear un Estat que desterrara tota idea de liberalisme i democràcia. El franquisme no podem entendre'l com el resultat d'una ideologia precisa (no té una doctrina concreta i elaborada) sinó que va ser la conseqüència de la Guerra Civil, el record de la qual, Franco encarnava.

Tres trets defineixen al dictador:

- **Nacional-militarisme:** L'Exèrcit era el símbol de la unitat nacional i la columna vertebral del nou Estat i mai no discutí el poder del Generalíssim, tenia una obediència cega al cabdill. Els valors militars s'imposen en la societat. Franco era per davant i per damunt de tot militar. L'Exèrcit recupera el protagonisme que la República li havia arrabassat, els africanistes van obtenir la preponderància. Aquesta fidelitat va ser recompensada per Franco amb nombrosos nomenaments per a alts càrrecs. L'Exèrcit va ser un gran aliat del règim per la seua ideologia anticomunista i la duresa en el manteniment de l'ordre.
- **Nacional-catolicisme:** Franco es considerava com un personatge providencial elegit per Déu per salvar la Pàtria. "Pàtria i Catolicisme" eren per a ell el mateix, l'exponent del "nacionalisme espanyol". Açò va se possible pel recolzament i la benedicció de l'Església al colp considerat com una Croada d'Alliberament Nacional. L'Església recuperava tot el seu poder (molt retallat durant la República)

i l'Estat es declarava confessionalment catòlic. L'Església al justificar ideològicament als rebels va recuperar la seua hegemonia en la societat. En lloc de preocupar-se per l'apaigament dels contendents, com podria esperar-se de la seua missió evangèlica; la jerarquia eclesiàstica treballarà per crear i difondre l'ideal de croada, de guerra santa, de lluita religiosa contra els "sense Déu" justificant, així, la guerra com inevitable. La persecució religiosa a la zona republicana va convertir l'Església en màrtir i va legitimar als rebels, al convertir-los en defensors dels valors cristians. Aquesta violència anticlerical va córrer paral·lela al fervor també assassí que mostrà part del clergat a les zones on va triomfar la rebel·lió militar. Acabada la guerra, l'Església es venjaria amb escreix dels vençuts apel·lant als valors religiosos tradicionals i intentarà recatolitzar Espanya amb mètodes repressius i violents.

- **Nacional-Patriotisme:** concepció heroica i idealitzada del passat nacional centrat a l'època dels RRCC, el descobriment d'Amèrica, i els Àustries. Aquesta resurrecció d'un passat històric mitificat es plasmaria en l'esperit o consigna falangista "tenim voluntat d'imperi". Calia reinterpretar el passat d'Espanya sobre una base catòlica. Franco volia assegurar la recuperació del poder per part de les forces conservadores i tradicionals: "el retorn integral a la veritable Espanya".

Resulta sorprenent que Franco que no era massa intel·ligent ni culte sinó bastant mediocre romanguera tant de temps en el poder. Això s'explica perquè la seua dictadura fou producte de la Guerra Civil i per les seues característiques personals: pragmàtic, hàbil per a fer xicoteta política, astut, calculador, una persona molt freda, immutable que ajornava les decisions per al final prendre-les ell sol. Tot això, li va servir per a exercir una funció d'arbitratge sobre les forces polítiques o influències ideològiques en les quals es basava el règim: les anomenades "famílies del règim": falangistes, carlins, militars, catòlics, monàrquics i després els tecnòcrates. De fet, el poder s'hi va manifestar sempre en 3 vessants: civil, militar i eclesiàstic. Si Franco va poder exercir aquest arbitratge es va deure al seu prestigi militar i perquè no estava compromès ideològicament amb ningú abans de la guerra civil, tampoc havia tingut una actuació política important. Així va poder mantenir l'estabilitat del seu règim, i en la formació dels successius governs sempre va tenir molta cura en que les distintes famílies estigueren representades: "pluralisme limitat" sobre el qual destaca la preponderància de Franco.

Va practicar el culte al líder (des de finals del 36) i es va fer anomenar Cabdill mentre els mitjans de propaganda començaren a difondre el lema: "una Patria, un Estado, un Caudillo". Degut a la benedicció de l'Església, també li deien: "Caudillo de España por la Gracia de Dios". I per el seu treball per Espanya: "la lucecita del Pardo" o posteriorment "el centinela de Occidente". En tota aquesta demagògia, fonamentava el seu dret per a exercir el poder, ja que si havia aconseguit la victòria es devia al favor diví. Franco sempre va voler romandre en el poder, no pensava que era provisional.

La dictadura franquista la podrien definir com una dictadura autoritària però no del tot totalitària perquè els règims autoritaris priven als seus ciutadans de les llibertats personals i polítiques bàsiques instaurant una dictadura encara que admeten cert pluralisme ideològic com va fer Franco amb les "famílies del règim". El seu objectiu és limitat: no pretén controlar tots els aspectes de la vida social sinó sols de la vida pública i no té una ideologia ben definida. Així la dictadura franquista, una vegada passada la primera etapa feixista on si que voldria construir un Estat totalitari amb un partit únic i un sindicat oficial, fou una dictadura típicament autoritària. Mai va pretendre controlar completament la vida personal i social dels espanyols sinó que els seu ideal seria "no es

clave vosté en política”, la política sols pertanyia a les famílies del règim. Volien ciutadans passius que acceptaren la privació dels seus drets i es dedicaren a la seua vida particular. Mentre que els règims totalitaris tenen una ideologia ben definida i no deixen res fora de sí: identificació partit = Estat on els ciutadans han de ser militants actius.

Un règim autoritari no és ni millor ni pitjor que un totalitari sinó que són políticament distints. Un règim autoritari potser més repressiu i sanguinari que un totalitari, com ho va ser el de Franco que seria un dictador implacable.

Malgrat que volia la perpetuació en el poder, la institucionalització del seu règim franquista va ser molt primerenca (1er govern ja amb ministres en gener del 38) però molt lenta. De fet va ser un règim poc institucionalitzat, en el sentit que hi havia poders molt més forts, el de Franco, que les institucions creades. Aquesta lentitud es va deure també a la heterogeneïtat ideològica de les distintes famílies. Sols tenien com a denominador comú que tots eren antiliberals, que tots rebutjaven el passat reformista republicà i que tots acceptaven a Franco. Aquesta falta de cohesió política es va tancar amb el Decret d'Unificació d'abril del 37.

En contraposició a l'Estat democràtic que havia representat la II República, el franquisme serà una dictadura conservadora, de dretes, autoritària i no del tot totalitària: una dictadura molt personal. Les característiques d'aquest nou Estat seran:

- **Carència d'una Constitució:** la Constitució serà substituïda, per donar una imatge de legalitat i legitimitat, per unes normes anomenades **Lleis Fonamentals: I Fur del Treball (1939), II Llei de Corts (1942), III Furs dels espanyols (1945), IV Llei del Referèndum Nacional (1945), V Llei de Successió a la Prefectura de l'Estat (1947), VI Llei de Principis del Moviment Nacional (1958), VII Llei Orgànica de l'Estat (1967)**. Aquesta setena llei, la LOE, significaria la culminació i recapitulació de totes les Lleis Fonamentals. Representava la construcció de la definitiva “Constitució Espanyola”. Així, el règim es va convertir en una **“Democràcia Orgànica”**: la representativitat no es basava en els ciutadans sinó en els òrgans naturals: família, municipi y sindicat vertical. Era una disfressa pseudodemocràtica per a consolidar la dictadura franquista. Aquests òrgans eren els canals per a donar participació política als ciutadans.
- **Inexistència de partits, rebuig al sistema parlamentari:** Sols hi havia un partit únic **“el Movimiento Nacional”**. Durant la guerra, que s'anava allargant, hi havia un comandament militar poderós però gens cohesió política. Era necessari una unificació política que englobara les heterogènies forces en un partit únic (com l'alemany i l'italià). Així, el 19 d'abril de 1937 mitjançant el **Decret d'Unificació** es creà la **FET de les JONS** integrant a falangistes (l'únic partit feixista) i a carlins (les dues forces polítiques més importants). En aquesta s'integrarien la resta de forces. Seria liderat per Franco. El decret seria l'acta de naixement d'un partit únic: “el Movimiento” que es recolzava ideològicament en Falange, però com el Moviment era l'únic partit permès, la independència del feixisme espanyol s'havia acabat: s'havia castrat la Falange que havia quedat reduïda a la seua etiqueta exterior de símbols: camisa blava, l'himne (el Cara al Sol), la salutació feixista. Podem dir que havia mort Falange i havia nascut el franquisme, és a dir, Franco havia franquitzat la Falange. Aquesta es va anar diluint en el Moviment, es va burocratitzar i es va convertir en part de l'Estat. D'ella depenien totes les organitzacions que controlarien la societat al llarg del franquisme. El carnet de Falange era imprescindible, era una garantia de fidelitat al règim i permetia qualsevol treball en l'administració. A més a més, en tots els centres oficials hi havia el retrat de Franco i de José Antonio. El Moviment seria l'artifici mitjançant el

qual Franco anava a imposar el seu poder omnímode i omnípotent, basat en l'Exèrcit. Els falangistes prompte van entendre que era inviable voler monopolitzar el poder: lleialtat a Franco significava l'ascens i l'oposició la càrrec. En definitiva el Moviment es convertiria en l'entramat polític en el qual conviuen més o menys harmònicament totes les famílies franquistes.

- **Cabdillisme per la concentració del poder polític i militar en mans de Franco:** Franco va assumir la prefectura de l'Estat, del Govern de l'Exèrcit, del Moviment. Aleshores, tenia el poder legislatiu i executiu, que era el mateix. També controlaria el judicial. Franco ho dominava tot i pensava que la seua situació en el poder era vitalícia. Acabava de nàixer un autèntic dictador: "sols havia de respondre davant de Déu i la Història". El seu poder era absolut.
- **Concepció unitària i centralista de l'Estat:** es va abolir els estatuts d'autonomia i es va fomentar l'espanyolització de tota la població.
- **Repressió institucionalitzada:** el final de la guerra no va significar el final de la repressió sinó tot el contrari, es va institucionalitzar els vençuts no tingueren ni pau, ni pietat, ni perdó. Es van elaborar lleis coercitives i es va supeditar la justícia als designis del govern, fet que va significar la desaparició d'un poder judicial independent. La primera Llei repressiva de caràcter general va ser la **Llei de Responsabilitats Polítiques**, febrer del 39, amb la qual el règim pretenia exercir la depuració total de les persones que d'una manera o d'altra havien col·laborat amb la República des del 34. L'increïble argument jurídic d'aquesta llei, era la consideració que els qui restaren fidels a la República eren els veritables reus de rebel·lió i del delictes d'oposar-se al triomf del Moviment Nacional. La podem considerar com "la justícia al revés", pel fet d'exigir retroactivament responsabilitats sobre actuacions realitzades abans de la seua publicació. Així doncs, es condemnaven accions fetes des de l'1 d'octubre del 1934, que aleshores eren legals. L'any 40 s'hi va afegir una nova **Llei de repressió del comunisme i de la maçoneria**.

L'exèrcit va ser el braç executor principal de la política repressiva fins 1963 que es crearia el Tribunal d'Ordre Públic, una jurisdicció civil especial per a delictes polítics. Per tant, els primers anys de postguerra, la majoria de les causes van ser jutjades pels tribunals militars en consells de guerra, davant dels quals la indefensió dels processats era quasi total. Hi havia molta població empresonada, les càrcers estaven tan saturades que va ser necessari habilitar camps de concentració per a recloure-hi els condemnats en condicions pèssimes. Una part d'aquests van ser enviats als "Batallones de Trabajadores" per a la reconstrucció de les infraestructures, o bé treballaven en pedreres, mines i edificis públics de tot tipus.

Les mesures repressives es caracteritzaven per la voluntat d'exemplaritat i de càstig. Es va difondre el terror entre la població per a fer callar qualsevol intent de dissidència. Va ser un temps de por i de silenci, atesa la tendència generalitzada a amagar el passat i a no parlar de política. Així doncs, la despolització forçada va ser un dels factors que més van contribuir a la pervivència de la dictadura.

Les mesures repressives contra els vençuts van anar acompanyades d'un ampli procés de confiscació i espoli del seu patrimoni. No sols es van confiscar les propietats de la majoria dels exiliats sinó també dels béns dels partits, sindicats, associacions i entitats vinculades a la República, que passarien a engrandir el patrimoni del règim.

Es va dur una depuració del funcionariat i dels col·legis professionals. Es va pressionar per a que es procedira de la mateixa manera al sector privat.

La repressió també va afectar els nacionalismes perquè atemptaven contra el principi de la inquebrantable unitat d'Espanya. Conseqüentment, s'hi va prohibir i

perseguir totes les manifestacions lingüístiques i culturals no castellanques que pogueren servir de base per al manteniment d'actituds nacionalistes. (català, basc i galleg eren considerats simples dialectes inapropiats per a les funcions de la vida pública).

- **Control dels mitjans de comunicació** que estaven sotmesos a una rígida censura i eren utilitzats com aparell de propaganda franquista.

Conclusió: Sols podem dir que la dictadura franquista fou una dictadura molt personal, que sense una ideologia plenament elaborada es va anar adaptant a la conjuntura de cada moment. Fou una dictadura conservadora de dretes, no completament totalitària sinó autoritària amb un fort component militar i catòlic i molt repressiva.

EVOLUCIÓ POLÍTICA I SOCIOECONÒMICA DEL FRANQUISME

Distingim 3 fases:

1. **De 1939 a 1951:** fou una dictadura feixista dominada pel nacionalsindicalisme, l'autarquia i l'aïllament internacional.
2. **De 1951 a 1960:** a poc a poc, degut a la guerra freda, es va desfeixistant el règim, passant del nacionalsindicalisme al nacionalcatolicisme. S'acaba amb l'aïllament internacional i s'inicia una liberalització econòmica amb el Pla d'Estabilització de 1959.
3. **De 1960 a 1975:** els 60 foren anys de dictadura tecnocràtica i expansió econòmica, "el desarrollismo". Cal recordar la bona conjuntura econòmica internacional i que ja tenien una base industrial interna. Però a partir dels 70 començaria l'agonia del règim: crisi política i econòmica. El franquisme no va saber adaptar la seua estructura política als canvis socioeconòmics i culturals que s'havien produït a Espanya.

EVOLUCIÓ POLÍTICA:

1ª FASE: 1939-1951

Després de la guerra civil es va produir una absoluta concentració del poder en mans de Franco (desunió interna del primer govern). Es volia crear un Estat feixista, **L'Estat del Nacionalsindicalisme**. A l'agost del 39 es forma el segon govern que duraria fins a 1945. Aquesta època s'anomena: **època blava 1939-1945** pel predomini falangista encara que també hi havia militars i monàrquics.

Per a portar en davant la **feixistització del règim**, destaquem:

- Promulgació de lleis, amb caràcter retroactiu, per a la repressió de l'oposició com la Llei de Responsabilitats polítiques. De fet, l'Estat de guerra es va mantenir fins 1948.
- Organització sindical basada en els Sindicats Verticals. L'Estat exercia una tutela fèrria sobre la classe obrera i dictava les condicions laborals sense cap

possibilitat de negociació col·lectiva ni vaga, la qual era il·legal. Els resultats serien salaris baixos pels treballadors i amplis beneficis empresarials.

- Supressió de les autonomies: governadors civils (cap provincial del Moviment) i militars en cada província.
- La fi de la llibertat d'expressió: control social i ideològic amb una forta censura
- En el terreny polític, se crearen organitzacions i institucions d'enquadrament polític i ideològic: Frente de Juventudes, Sección Femenina, Educación y Descanso o Auxilio Social. Una nova assignatura: Formació del Espiritu Nacional.
- Creació del CSIC per a promocionar la investigació però dins de la ideologia del règim.

Durant la II GM la política exterior va fluctuar segons els esdeveniments bèl·lics: el setembre del 39 Espanya es declarà **neutral**. Franco sabia que el país no estava en condicions de participar en una nova guerra. Encara que l'afinitat ideològica amb les potències de l'Eix, que pareixia que anaven a ser les vencedores, i les possibilitats d'obtenir avantatges per a Espanya faria que Franco s'entrevistaria a octubre del 40 a Hendaya amb Hitler i amb Mussolini a febrer del 41 a Bordighera. Franco demanava molt per a entrar en guerra (ampliar les colònies africanes i recuperar Gibraltar). El principal valedor d'aquesta política fou el Ministre d'Affers Estrangers, Serrano Suñer. No va ser Franco el que va convèncer a Hitler de que Espanya havia d'abstindre's d'entrar en la guerra. Fou el Führer qui va considerar que la seua col·laboració seria un llast per als interessos de l'Eix ja que poc podia ajudar militarment Franco, quin exèrcit podia oferir? Com podia demanar tant?. Una altra cosa es el que interpretava la propaganda franquista. **L'entrada d'Espanya a la guerra no es produí, però es canvia l'estatut de país neutral pel de no bel·ligerant** (situació en la que un Estat sense participar activament en una guerra recolza a un del bàndols enfrontats) en realitat açò era una prebel·ligerància. Així s'enviaria els voluntaris de la División Azul per a lluitar a la URSS de 1941-3. **A partir del 43 quan la guerra es tornà clarament desfavorable a l'Eix, Espanya abandonà la no bel·ligerància i tornà a la neutralitat.** Es refredaren les relacions amb Alemanya i es retirà la División Azul. Ja al 1942 caurà Serrano Suñer (allunyament vida política).

A nivell intern comença una sèrie de reformes per anar desfeixitzant el règim i millorar la seua imatge davant els aliats, així apareix la **II Llei Fonamental: la Llei de Corts de 1942**. Són unes Corts orgàniques, no representatives. No hi ha eleccions lliures i democràtiques sinó que els procuradors eren designats pel poder entre els membres del Moviment. No tenen un poder legislatiu sinó consultiu i estan dominades per Franco. La justícia també desaparegué com poder independent i quedà subordinada a l'executiu.

El final de la II GM va suposar un aïllament internacional: es tancaren les fronteres i al desembre del 46 Espanya va veure vetada la seua entrada a l'ONU i es retiraren els ambaixadors estrangers de Madrid (excepte els països dictatorials com Portugal i Argentina). Aleshores, Espanya quedaria exclosa de l'ONU i de les seues organitzacions. Aquesta considerava que el govern de Franco no representava el poble espanyol, per la qual cosa no tenia legitimitat. El règim va respondre amb menyspreu envers els països democràtics. Es tractava d'un "nacionalisme exaltat" amb grans manifestacions a la Plaça d'Orient front a la conspiració judeomaçonicomarxista internacional: tot era una maniobra estrangera per

desprestigiar Espanya i provocar una nova guerra civil. Però aquest boicot polític i econòmic (autarquia) va reforçar l'aïllament d'Espanya en el context internacional.

El canvi d'actitud de les potències democràtiques occidentals començaria a partir de 1947 amb la "**Guerra Freda**" ja que qualsevol col·laboració era bona per a fer front al comunisme de la URSS. En aquest nou context era més important per als EEUU i els països occidentals contar amb un bon aliat en la lluita contra el comunisme, el gran enemic, que no pressionar al règim franquista per a forçar la seua democratització. Franco va respondre retirant tota la parafernàlia feixista i proclamant el seu catolicisme i anticomunisme. El catolicisme era el millor parapet contra el comunisme. S'accentuà la identitat catòlica del règim mentre va disminuint la falangista o feixista.

Tot i que Espanya no va ser admesa a l'OTAN, ni va rebre ajuda del Pla Marshall ja era millor vista a nivell internacional. Ara la propaganda del règim va donar a Franco l'apel·latiu de "Centinela de Occidente". Els EEUU es van negar a imposar noves sancions a Espanya i van pressionar per què l'ONU no ratificara la seua condemna de l'any anterior. Una nova resolució del 1950 revocava l'acord de retirada dels ambaixadors a Espanya.

Per a continuar millorant la seua imatge en l'exterior es van promulgar noves Lleis Fonamentals:

- **III Fur dels Espanyols 1945:** declaració de drets i deures molt restringits, que no tenien res a veure amb una democràcia. Era una mera Carta Atorgada per aparentar que en Espanya els ciutadans també tenien llibertats polítiques. Però els drets no anaven acompanyats de cap garantia per a poder exercir-los. No podia qüestionar-se els principis de la dictadura, que es reservava la facultat de suspendre'ls mitjançant decret. Espanya era un "Estado Católico, Social de Derecho". Era impossible una ideologia diferent a l'oficial.
- **IV Llei del Referèndum Nacional 1945:** en aparença volia homologar el règim espanyol amb els democràtics europeus. Era una consulta popular sobre aquelles qüestions que Franco considerara oportunes, sols els podia convocar ell.
- **V Llei de Successió 1947:** Espanya es defineix com una monarquia encara que atribuïa a Franco, amb caràcter vitalici, la Prefectura de l'Estat i el dret a designar successor (trencament del principi de legitimitat de la dinastia borbònica). Es creava el Consell del Regne i el Consell de Regència. Franco era partidari d'una monarquia, quan arribara l'hora, però d'una monarquia autoritària. Per això, xocà amb En Joan (Alfons XIII abdicaria al 1941). Aquest era partidari d'una monarquia parlamentària (Manifest de Lausana 1945) i de la reconciliació nacional. L'entrevista d'ambdós no quallaria. Sols acordaren que En Joan Carles s'educaria i estudiaria a Espanya a partir de 1948. Aleshores, s'establí Espanya com a regne i preveia que la monarquia fora la successora del franquisme.

2ª FASE 1951-1960:

A partir del 1951 començaria l'època del **nacionalcatolicisme** amb la remodelació del govern que es va dur a terme aquell any. En el nou govern, encara que hi havia falangistes tenien més pes els catòlics. La figura emergent seria l'almirall Carrero Blanco, fidelíssim a Franco, catòlic i antiliberal. Era partidari d'una dictadura burocràtica i administrativa, desconfiava d'un partit únic. Per això, el seu principal assessor seria López Rodó, tecnòcrata del Opus.

La Guerra Freda facilitaria la fi de l'aïllament, obrint el camí de la normalització diplomàtica ja que Espanya s'havia convertit en aliada contra el comunisme, la seua situació estratègica era idònia per a bases militars. Així, al 1950 l'ONU alça el veto al règim espanyol, la qual cosa va permetre la tornada dels ambaixadors i el començament de la seua admissió en els seus fòrums internacionals: FAO, OMS, UNESCO.

Al 1953, el règim va aconseguir dos triomfs importants: la signatura d'un nou **Concordat amb el Vaticà**, que reforçava encara més l'aliança amb l'Església y la signatura dels **tractats militars amb els EEUU**, pels qual Espanya cedia bases militars en el seu territori (Morón, Rota, Saragossa i Torrejón) a canvi d'ajuda militar i econòmica, una gran injecció a l'economia espanyola. Però, sobretot, a canvi del suport que va assegurar al règim la tranquil·litat internacional en el futur: regulació de les relacions diplomàtiques i comercials.

Al 1955, **Espanya es admesa en l'ONU** i a poc a poc en els organismes internacionals: OIT, BM, FMI, BIRF, OIEA, OCDE, GATT.

Al 1959 **Eisenhower visita Espanya**: això significaria la definitiva normalització de les relacions exteriors amb el recolzament americà.

Les ajudes econòmiques que es van rebre el 1953 i el 1956 no aconseguiren salvar l'angoixant situació econòmica i al carrer van començar a aparèixer els primers símptomes de descontentament: onades de manifestacions, vagues i moviments estudiantils. Aquesta conflictivitat social va posar de manifest la necessitat d'introduir canvis econòmics sense alterar les bases polítiques del règim. Alguns dirigents eren conscients de la necessitat d'acabar amb els vestigis de l'autarquia i procedir a una liberalització econòmica i obertura exterior per a reorientar un Estat que es trobava a frec de la fallida. D'aquesta manera, la crítica situació socioeconòmica i les noves relacions internacionals del règim obligaren a Franco a un canvi de govern.

3º FASE: 1960-1975

La tercera fase comença a introduir-se amb una nova **remodelació del govern del 1957** en la que entraren com a ministres homes procedents del Opus, els anomenats **tecnòcrates** (López Rodó, Navarro Rubio, Ullastres) que van ocupar llocs decisius en la direcció econòmica del país. Aquesta nova generació de polítics, la majoria dels quals no havien participat en la Guerra Civil, van protagonitzar l'última fase del franquisme caracteritzada pel creixement econòmic en la dècada dels 60. D'aquesta manera, Carrero consolida la seua posició dominant. La política del règim experimentarà ben aviat un canvi sensible, que, sense alterar gens ni mica la seua naturalesa dictatorial, iniciaria una reorientació de la política econòmica basada en l'abandonament de l'autarquia, la liberalització interior i obertura a l'exterior. Aquest procés liberalitzador s'explica pel canvi de la conjuntura internacional provocat per la guerra freda i l'apropament als EEUU. Els tecnòcrates no eren ideòlegs sinó tècnics i gestors econòmics, no es qüestionen els principis polítics del règim, encara que si que voldrien suavitzar-los. Mai discutiren els seus continguts més repressius i antidemocràtics: introduïren canvis econòmics no polítics. Apostaven per la continuïtat del franquisme mitjançant una monarquia autoritària per Joan Carles de Borbó, amb la finalitat d'allunyar-se de la influència falangista. Per a ells el més important és el desenvolupament econòmic: modernització de l'economia, major eficàcia de les empreses i millorar l'administració. El creixement econòmic era l'eix bàsic de la política i garantia

d'estabilitat i benestar social. Volien modernitzar la imatge de la dictadura sense canviar el seu caràcter antidemocràtic. **La prosperitat com a substitut de la democràcia podria haver estat el seu lema.**

Junt a aquesta nova orientació econòmica dels tecnòcrates feia falta modernitzar les institucions i buscar una legitimació política més enllà de la Guerra Civil. Calia un impuls legislatiu per modernitzar les institucions, apaigavar les tensions socials i canalitzar les creixents discrepàncies entre les famílies del règim.

Durant aquest gabinet tecnòcrata es proclamaria la **VI Llei Fonamental: Llei dels Principis del Moviment de 1958** on apareixien els principis bàsics del franquisme: l'Estat quedava definit com monàrquic, tradicional i catòlic. Així, se consolidava el monopartidisme. Tot açò enfortiria el Moviment. Tots els funcionaris públics havien de jurar els principis del Moviment abans de prendre possessió dels seus càrrecs.

El sentit de supervivència del franquisme i les aportacions tècniques dels economistes portaren al **Pla d'Estabilització de 1959** que posaria les bases per al creixement econòmic dels anys 60: "el desarrollismo"

El 1963 es crea el **Tribunal d'Ordre Públic** per a jutjar delictes de caràcter polític en substitució dels tribunals militars. El TOP serà clau en la repressió a partir d'aquell moment, es volia suavitzar el perfil de la dictadura a l'exterior (molt deteriorada des de l'execució del comunista Grimau). Açò no significaria una disminució de la repressió.

En aquesta eufòria tecnocràtica, se celebrà el 1964 els "**25 anys de pau**": la propaganda del règim presentava a Franco com a "**Cabdill de la Pau**" més que com vencedor de la guerra civil. Els falangistes són arraconats del govern, cada vegada més tecnocràtic. Els tecnòcrates es consoliden a partir del govern de 1965 encara que, la figura clau és Carrero que, a poc a poc, es va convertint en el delfí de Franco, en l'home fort del règim. Apareix el càrrec de Vice-president del Govern, que seria ocupat per ell al 1967.

La **Llei de Premsa** de Fraga de 1966 suprimia la censura prèvia, però es fixava un sistema de multes i suspensions a les publicacions atrevides. Per tant, la llibertat d'expressió continuava sent una fal·làcia.

Al 1967 es va aprovar la **Llei de Seguretat Social** que va ampliar els mecanismes de cobertura social amb càrrec a l'Estat.

És ara, quan culminarà la institucionalització del règim amb la **VII Llei fonamental: la Llei Orgànica de l'Estat de 1967**, votada en referèndum. Suposava la culminació i recapitulació de totes les Lleis Fonamentals. Representava la definitiva "Constitució" espanyola però aquesta no procedia de la Sobirania Nacional sinó de Franco, per tant, no tenia cap legitimitat de vertebrar un autèntic Estat de Dret. Concretava les funcions dels òrgans de l'Estat. La LOE era una pseudoconstitució que volia convertir la dictadura franquista en la nova monarquia del Moviment Nacional per assegurar la successió i continuïtat del franquisme. La successió del Moviment seria el propi Moviment però encapçalat per un rei. Estava molt lluny de homologar a Espanya amb el sistema democràtic, Espanya, tant sols, era una "democràcia orgànica". Introduí novetats com la separació entre cap de l'Estat i de Govern (que seria ocupat per Carrero al 1973) i la aparició del "terç familiar" dels procuradors de Corts, elegits per sufragi molt restringit. Això era el zenit de l'oberturisme.

El procés es va completar amb la designació del príncep Joan Carles, a juliol del 69, com successor de Franco en la Prefectura de l'Estat. No es tractava d'una restauració, això haguera suposat tornar a la legalitat anterior a 1931, sinó d'una

instauració d'una nova monarquia, encara que amb la mateixa dinastia borbònica, inspirada amb els principis del Moviment. Franco sempre va pensar en la monarquia com formula de continuïtat del règim i no com la seua substituta.

La filosofia del desenvolupament econòmic i del benestar social es van convertir en l'eix central que legitimava al franquisme. L'eslògan de López Rodó resumeix la ideologia del moment: "l'objectiu primer consisteix en aconseguir una renda per càpita de 1000 dòlars, la resta, és a dir, les millores socials i polítiques vindran per si mateixa després".

Aquest canvi d'imatge era la resposta a un doble desafiament: la necessitat de modernitzar el país per ingressar a la CEE (encara estaven molt lluny, perquè una dictadura era incompatible amb el Tractat de Roma) y la necessitat d'acostar-se als postulats reformistes del Concili Vaticà II.

La senilitat de Franco explica la crisi política del 69 provocada pel cas de corrupció Matesa, ja que no podia exercir la seua funció d'arbitratge com havia fet abans .

Això va provocar una divisió interna de la classe política:

- **Els immobilitistes:** encapçalats per Carrero volien la continuïtat del règim sense avanços polítics. Sols eren partidaris de la liberalització econòmica via tecnocràtica. Molt més a la dreta estava el búnquer format per la família de Franco. Eren els més ultres continuadors dels principis del 18 de juliol
- **Els oberturistes o reformistes:** volien reformes polítiques com Fraga que parlava de "desenvolupament polític" per expressar la necessitat d'un procés de liberalització del règim. Eren partidaris d'una democràcia limitada i conservadora. Fraga no volia liquidar el règim sinó remodelar-lo des de dins sense tocar els seus fonaments: " per a conservar era necessari reformar" També hi havia un sector totalment reformista com Martín Villa, que volien una democràcia plena.

Matesa era una empresa de maquinària tèxtil connectada amb l'entorn de l'Opus que protagonitzaria un gran frau financer on es van veure implicats alts càrrecs del règim. L'escàndol va ser difós per la premsa i els més immobilitistes culpaven l'obertura informativa a la Llei de Premsa de Fraga. Aquest cas va tenir repercussions polítiques perquè va provocar l'expulsió de reformistes.

Com resultat d'aquest enfrontament es va produir **una remodelació del govern a octubre del 69**. Es tractava d'un govern monocolor format pel tàndem Carrero/López Rodó volien solucionar les tensions internes però no va ser possible pel caràcter conservador de Carrero i la seua fidelitat a Franco. **S'imposaren les posicions immobilitistes de Carrero** que defensava la necessitat d'endurir la política interna, restringint la Llei de Premsa i augmentant la repressió contra l'oposició. Alguns delictes van tornar a ser considerats rebel·lió militar i l'Estat d'Excepció va esdevenir un recurs freqüent, alhora que augmentaven les detencions i la violència policial. Destaquem els processos de Burgos al 1970 contra etarres condemnats a mort, però davant l'allau de protestes tant a nivell nacional com internacional, Franco va commutar la pena de mort per la càrrec. Sols era una mesura de gràcia no un gir polític, la repressió sistemàtica continuava.

Es va formar un **nou govern al 1973**: s'anomena a Carrero com President del Govern, així quedava separada la Prefectura de l'Estat i la del Govern. Aquest nou gabinet s'havia format per a preparar la continuïtat del franquisme després de la mort

de Franco. Però totes les esperances quedaren frustrades perquè Carrero fou assassinat per ETA el 20 de desembre de 1973.

Al gener d 1974 es formà un nou govern presidit per Arias Navarro, molt arrimat a la família Franco (el búnquer). Pretenia unir a oberturistes i a immobilistes per això anunciaria una reforma limitada del franquisme en el seu famós discurs del 12 de febrer a les Corts, en el qual parlà d'una obertura del règim cap a un pluralisme polític més gran. És l'anomenat **"esperit del 12 de febrer"**. Arias va prometre una nova llei municipal que permetria l'elecció d'alcaldes i de les diputacions provincials, augment del poder dels procuradors a les Corts, el nombre dels quals també es va incrementar, i anuncià reformes sindicals i una nova llei sobre associacions polítiques. L'Estatut d'Associacions Polítiques aprovat era tan restrictiu que sols foren registrades 7 associacions. Ben aviat s'evidencia que les reformes promeses no eren sinó un formalisme amb poc contingut real i que el règim era incapaç de democratitzar-se, tot i que les tímides reformes irritaren els sectors més immobilistes. La ultadreta denunciava el perill de destrucció del règim.

Es desencadenà, aleshores, una dinàmica en la qual, amb Franco molt malalt, el govern Arias es decantava cap a l'immobilisme polític. Els oberturistes no aconseguiren imposar-se i forçar un canvi d'orientació política. Alguns ministres i alts càrrecs dimitiren. L'intent d'obertura havia fracassat: el franquisme era incapaç de democratitzar-se des de dins.

Per contra, es va confirmar la permanència del búnquer que frenà tota obertura i fins i tot comença a exercir la violència feixista amb bandes ultra al carrer contra persones i institucions sospitoses d'esquerranisme.

L'oposició franquista protestava al carrer, amb manifestacions i vagues, demanant la democratització del país. També comencen a organitzar-se políticament des de l'estranger: així, apareixerà la Junta Democràtica (juliol del 74) i la més moderada Plataforma de Convergència Democràtica (juliol del 75). Ambdues acabarien unint-se formant la "Platajunta" (març del 76)

Durant el 1974-5, les malalties de Franco l'impedien d'exercir el govern i el príncep Joan Carles hagué d'assumir unes quantes vegades l'autoritat màxima interina de l'Estat, però sense cap classe de poder.

L'actitud repressiva no es va aturar i el 1975 es promulgà una nova Llei Antiterrorista que castigava als terroristes amb la pena capital. El setembre del mateix any foren condemnats a mort cinc activistes d'ETA i del FRAP, condemnes que foren executades malgrat les nombroses peticions d'indult. Aleshores es va produir la darrera de les grans onades de protesta internacional contra Franco i la situació espanyola. El règim va recórrer al antic mètode de convocar una gran manifestació a la Plaça d'Orient en protesta contra "la ingerència estrangera". Encara que la convocatòria va tenir èxit, al mateix temps constituïa un patètic testimoni de l'aïllament ideològic del règim, ancorat en el passat, respecte a la gran majoria de la societat espanyola.

A més, el govern hagué de fer front al conflicte del Sàhara amb l'anomenada Marxa Verda i acabaria claudicant a favor de Marroc. (El conflicte encara no s'ha resolt)

Des de l'estiu del 1975 la sensació de ser als darrers moments del règim de Franco s'estenia, se sabia que aquest s'esgotaria amb la mort del dictador. Franco que havia sobreviscut tots els seus enemics, però no a la infermetat. El 20 de novembre de 1975, després d'una llarga agonia, Franco va morir, als 83 anys. Va deixar un règim anacrònic i un país en una crisi profunda, tant política com

econòmica. La sensació d'inseguretat i d'incertesa respecte al futur polític i al relleu en el poder eren molt grans. La pretensió, expressada per Arias Navarro, que el dictador ho deixava tot "lligat i ben lligat" era tan sols una il·lusió sense fonament ja que prompte es deslligaria.

Franco no va ser derrotat pels seus opositors sinó que va morir al llit i va morir matant.

EVOLUCIÓ SOCIOECONÒMICA:

L'autàrquica és el sistema econòmic basat en l'intervencionisme estatal per aconseguir l'autosuficiència econòmica a partir de l'aïllament exterior i de la substitució del lliure mercat per la intervenció generalitzada de l'administració. Tenint com a referència el feixisme italià, el règim la va imposar argumentant els desequilibris produïts per la Guerra Civil. A partir de 1945 serà el boicot exterior l'argument esgrimit. Però sobre tot és una política que afavorix el control de l'economia per l'aparell governamental.

L'autarquia tingué tres grans eixos d'actuació:

- Reglamentació de les importacions i exportacions ja que calia tenir una autorització administrativa per a realitzar-les. També es regulà el canvi de la pesseta i se'n van establir diversos tipus de canvi segons els productes, però sempre per damunt del seu valor de mercat. Con a conseqüència d'això, s'encariren els productes que s'havien d'importar (com el petroli) i es va produir una gran escassetat de béns imprescindibles i inflació.
- Foment de la indústria que culminaria a 1941 amb la creació del INI (Institut Nacional d'Indústria) en forma de holding estatal. Va ser en aquests primers anys quan se crearen les principals empreses del grup (IBERIA, ENDESA, AUNOSA...). Davant la falta d'iniciativa privada, l'Estat va crear indústries bàsiques d'interés nacional: armament, explotació de recursos naturals, energia elèctrica, transports, siderúrgia, tèxtil i substitució d'importacions. Així es pretenia industrialitzar el país però no s'analitzaria la rendibilitat econòmica, ni el problema de la dependència tecnològica, ni la manca de primeres matèries i d'equipament. Aleshores hi havia pèrdues molt importants i poca competitivitat. Aquesta política generava una gran despesa pública que generaria uns importants efectes inflacionistes. També al 1941 es nacionalitza la xarxa de ferrocarrils amb la creació de RENFE. Mentre tant, el sector privat es veuria molt controlat.
- Augmentar la producció agrària davant la crisi del sector. La agricultura estava molt regulada i intervinguda ja que es controlava la producció i es fixaven els preus, els anomenats "preus de taxa". Es volia assegurar el proveïment per decret. Els productors estaven obligats a vendre tota la producció a l'Estat al preu taxat i posteriorment l'administració els distribuïa entre la població mitjançant les "cartilles de racionament" (es van mantenir del 39 al 52). La taxació dels preus dels aliments per davall del seu valor provocà que molts productors s'estimaren més amagar la producció per vendre-la en el mercat negre, del qual obtenien guanys més elevats. El resultat d'aquesta política fou desastrós: desproveïment general d'aliments, fam i augment del mercat negre, on els estraperlistes feien les transaccions al marge de la llei i on els preus arribaren a doblar

o a triplicar els del mercat oficial. Se inicia un procés de ruralització que partix de la devolució de les terres anteriorment expropiades i tracta de recuperar els índexs de producció; amb aquesta finalitat es crea l'Institut Nacional de Colonització que pretén, amb resultats molt limitats, augmentar regadius i assentar nous colons.

El **balanç** d'aquesta política autàrquica de postguerra seria: pobresa, molta fam, mercat negre i corrupció, endarreriment econòmic, inflació amb la pèrdua de poder adquisitiu i desigualtats en la distribució de la renda, problemes en el subministrament a les indústries i l'increment del deute públic. La situació era dramàtica, estigueren prop de la bancarrota degut al gran deute. El principal objectiu de la majoria de la població era la pura supervivència. També hi havia molta por a la repressió política. Era l'Espanya del nacionalsindicalisme, tot estava molt controlat i vigilat. En les relacions sociolaborals destaquen els sindicats verticals, controlats per l'Estat i d'afiliació obligatòria. La societat estava dirigida per principis tradicionals i catòlics ja que l'Església tenia una gran influència. La família era el pilar bàsic d'aquesta societat. El paper de la dona quedava relegat al llar com esposa i mare.

En iniciar-se la dècada dels cinquanta, comença a fer-se evident l'escanyament econòmic i l'esgotament de la via autàrquica. L'objectiu d'assolir l'autosuficiència enfront l'exterior havia fracassat. Des de ben aviat, les males collites i l'arbitrària política de preus van obligar a augmentar les importacions d'aliments, possibles gràcies a la col·laboració de l'Argentina de Perón. Aquestes ajudes vam pal·liar la fam de molts espanyols. Amb tot, l'escassetat de divises, i el seu ús en la compra d'aliments, impedí importar les primeres matèries i els productes fabricats imprescindibles per al sector industrial. Malgrat la negativa oficial de devaluar la pesseta, el seu canvi oficial va caure (de 11'2 pessetes / dòlar a 40 pessetes).

L'inici del procés liberalitzador s'explica pel canvi de la conjuntura internacional (guerra freda) que propiciava l'apropament cap als EEUU. Amb la represa de relacions diplomàtiques, els EEUU ens concediren ajudes econòmiques i préstecs. Això seria una injecció a l'economia espanyola i així es va poder acabar amb les cartilles de racionament i el mercat negre. També cal recordar el canvi de govern de 1951 on predominaran els catòlics sobre els falangistes. Encara que caldria esperar l'arribada dels tecnòcrates a partir del 57.

A poc a poc es desenvolupa una agricultura més moderna per la possibilitat d'importar maquinaria, adobs, subvencions i inversions en obres hidràuliques. La dècada dels 50 es l'edat d'or de la agricultura: les bones collites i totes les millores permeteren augmentar la productivitat agrària. En la indústria, encara que continua tenint un gran pes el sector públic (a través del INI es posarà en marxa ENSIDESA i SEAT), augmenta la iniciativa privada per la política liberalitzadora dels nous governs, que podem considerar-la com preestabilitzadora, i l'ajuda americana.

Aquesta política liberalitzadora havia augmentat les importacions, generant un incipient desenvolupament industrial però també augmentà el dèficit comercial i la inflació, mentre els recursos financers (reserves d'or i divises) escassejaven.

La resposta a aquest problema serà el PLA D'ESTABILITZACIÓ de 1959 que posaria les bases per al creixement de l'economia i que seria el punt de partida del "desarrollismo" dels anys 60. El seu contingut simbolitza, alhora, la fi del somni autàrquic i l'inici de l'etapa final de la industrialització a Espanya. Va tenir el vist i plau i l'ajuda financera del FMI i del l'OCDE (a les que ja pertanyien). Els seus objectius serien:

- Lluitar contra la inflació limitant les despeses públiques.
- Sanejament de la balança comercial: alliberant les importacions i estimulant les exportacions.
- Reducció de l'intervencionisme estatal potenciant el sector privat i les inversions estrangeres.
- Fixació d'un nou tipus de canvi més realista de la pesseta (que estava sobrevalorada): 1 dòlar = 60 pessetes.

Aquest Pla d'Estabilització permetria l'obertura de l'economia espanyola encara que es va continuar mantenint un sistema polític autoritari.

L'arribada de capitals de l'exterior, l'abundant mà d'obra procedent de les àrees rurals i l'efecte que sobre la nostra economia del boom europeu expliquen el creixement de l'economia espanyola en aquesta dècada. Una de les primeres manifestacions serà la crisi de l'agricultura tradicional, que reduïx significativament la seua població activa. La política de suport a l'agricultura i de concessió de crèdits als agricultors per a l'adquisició de material, juntament a la reducció de la mà d'obra per l'èxode rural, permetrà multiplicar la mecanització i l'ús d'adobs, i augmentar els regadius i la producció tant agrícola com ramadera.

La indústria va experimentar un notable creixement i transformació en aquesta dècada a través del Plans de Desenvolupament. L'any 1962 es crea la Comissaria del Pla de Desenvolupament per a portar endavant, seguint el model francès, una planificació indicativa. Se pretenia programar el creixement de l'economia marcant directrius que serien obligatòries en el sector públic i orientatives o indicatives per al privat a través d'avantatges fiscals, crediticis i subvencions. De fet, el sector privat seria el motor del desenvolupament econòmic. Es van promulgar tres plans quadriennals: 1964-67, 1968-71 i 1971-75.

La planificació centrà l'interés en el sector industrial i propicia una sèrie d'actuacions per millorar l'eficiència de l'estructura empresarial, sectorial i regional. S'emprengueren dues grans línies d'actuació: les **accions estructurals**, que pretenien solucionar algunes deficiències de la indústria (dimensió menuda de les empreses, baixa productivitat...) i la creació de **pols de desenvolupament** que intentava reduir els desequilibris regionals promovent noves indústries en zones d'industrialització escassa. També es crearen **polígons industrials** en distintes ciutats. No obstant això, no van acabar els desequilibris regionals.

Amb tot, la planificació no va ser la causa del dinamisme econòmic dels anys seixanta, ja que les previsions dels plans rarament es compliren. El més interessant dels plans va ser el fet de proporcionar a la iniciativa privada infraestructures i productes bàsics que permeteren el creixement industrial en el marc de la favorable conjuntura econòmica internacional.

El caràcter intervencionista del INI fou substituït pel de subsidiaritat, és a dir, s'acabaria convertint en un "hospital d'empreses" al fer-se càrrec de les empreses que estaven en crisi al adquirir-les i rellotjar-les amb els diners de tothom.

També observen un canvi en els sectors econòmics: el sector primari retrocedeix front al secundari i al terciari tant en la seua participació en el PIB com en la ocupació de la població activa. La indústria i els serveis es consoliden com les activitats fonamentals de l'economia espanyola. Com a resultat d'això, la renda per habitant va augmentar, encara que era molt inferior a la dels països europeus més avançats. Però tenien una forta dependència de la tecnologia i de les inversions estrangeres. Tot això, millorà la productivitat permetent baixar els preus, fet que va afavorir les exportacions. D'altra banda, els guanys en la productivitat van permetre l'increment dels salaris i conseqüentment un gran augment en la demanda de béns de consum per a segments més amplis de la població que entraven d'aquesta manera en el consumisme.

Per primera vegada en la història d'Espanya, els productes agrícoles van deixar de ser el principal producte d'exportació i els béns industrials esdevingueren els majoritaris pel que fa a les vendes a l'estranger.

La població espanyola va tenir una taxa de creixement anual molt elevada des del 1960 al 1975, i va passar de 30'4 milions d'habitants a 35'8. Les causes van ser: augment de la natalitat, l'anomenat "baby boom", descens de la mortalitat i allargament de l'esperança de vida per la millora de les condicions materials. A partir de 1963 es crea un nou Sistema de Seguretat Social.

Una de les principals raons de l'èxode rural va ser la contínua caiguda de les rendes agràries. Els emigrants fugien de la subocupació i els baixos nivells de renda, a la recerca d'un sou fix en les indústries i serveis de les ciutats. Aquest moviment migratori interior va augmentar encara més els desequilibris regionals. La millora tecnològica també limitava la creació de llocs de treball, per això molta d'aquesta mà d'obra excedentària emigrava a Europa, principalment a França, Alemanya i Suïssa.

Encara que la balança comercial continuava sent deficitària, la balança de pagaments tenia superàvit gràcies a tres partides que actuaven com a mecanismes correctors: els ingressos per turisme, les remeses enviades pels emigrants i les inversions de capital estranger (mà d'obra barata i avantatges fiscals i crediticis).

Es discutible que el "miracle espanyol", és a dir, el creixement econòmic es deguera als Plans ja que aquests serviren d'excusa al règim per a no portar endavant reformes estructurals que hagueren perjudicat als interessos establerts. Inclús s'ha dit que hi va haver desenvolupament econòmic malgrat els plans i que el vertader motor del creixement econòmic fou el turisme.

El desenvolupament dels 60 estigué acompanyats de canvis socials: societat més urbana, moderna i secular que estimularia la crítica antifranquista. Es posa en marxa una mena de cercle virtuós: el canvi econòmic estimula el canvi social i aquest el polític. Aleshores el "desarrollismo" afeblia al règim des del punt de vista polític i ideològic.

Aquest creixement econòmic es va veure interromput per la crisi del petroli de 1973 que accentuaria la crisi política. Els efectes de la crisi del petroli foren l'afonament del PIB, augment de la inflació i els resultats negatius de la balança de pagaments. La crisi reflectia les contradiccions del creixement de la dècada anterior. Aquestes fragilitats eren:

- La dèbil base energètica el que ens feia molt vulnerables per la gran dependència exterior.
- La forta dependència tecnològica.
- La ineficàcia de l'INI.

- La rigidesa institucional i la mancança d'una reforma fiscal en profunditat.

L'any 1975 el que feia falta era un profund canvi polític cap a la democràcia. La crisi econòmica accentuava encara més la crisi política.

L'OPOSICIÓ: EXILI, REPRESSIÓ I RESISTÈNCIA

En la fase final de la Guerra Civil abandonaren Espanya pels Pirineus, cap a França, o per alguns ports mediterranis cap al nord d'Àfrica, quasi mig milió de persones compromeses amb la República. La immensa majoria d'aquestes persones va tornar aviat al país, quan la situació es va tornar més difícil a Europa una vegada començada la II G.M. i quan el règim va prometre que no procediria contra els que no hagueren comés cap delictes, una promesa que es va incomplir.

No obstant això, unes cent mil persones restaren a l'exili, sobretot a França i Mèxic.

L'exili d'un gran nombre de persones durà tant com el règim, i fou on es desenvolupà una part important de l'oposició política al franquisme (a l'interior del país era molt difícil per la dura repressió). A Mèxic, l'any 1945, es reprengué l'activitat de la República Espanyola a l'exili gràcies al suport del govern mexicà. En aquest país se celebraren les Corts republicanes del 1945 i s'elegí un govern republicà a l'exili, una repressió que es mantingué fins al 1977.

La dictadura de Franco tingué sempre com a principi la repressió i destrucció dels qui ell creia que eren enemics d'Espanya. Feren de la repressió i del terror una política d'Estat per mantenir-se en el poder, anul·lant qualsevol oposició.

Així, doncs, d'una banda els vencedors desencadenaren una repressió fora de tot control, en la qual es barrejava la venjança personal amb l'enfrontament ideològic. És l'època dels anomenats "passejos": detencions, pallisses i afusellaments. D'altra banda, el règim establí una legislació legal amb la Llei de Responsabilitats Polítiques de 1939 per a exercir una depuració total. Juntament amb els judicis militars, s'establiren els civils per responsabilitat política. Les presons estigueren plenes de vençuts i antifranquistes fins més enllà dels anys cinquanta. El 1963 es creà el TOP, que va ser clau en la repressió a partir d'aquell moment.

Malgrat aquesta ferotge repressió, existia des del primer moment una oposició al règim: les guerrilles o maquis. L'any 1944 coordinats pel PCE van intentar, des de França, una invasió a la Península per la Vall d'Aran. Van haver de retirar-se, davant l'evidència que les democràcies occidentals no donarien suport a la seua acció, Tot i que alguns grups dispersos de guerrilla rural i urbana van continuar actuant fins als anys cinquanta, es va fer palesa la impossibilitat d'una resistència armada.

L'oposició política en aquella època estava desestructurada. Els dirigents dels diversos partits eren a l'exili, i des d'allí miraren de recompondre's, formar aliances entre ells o buscar ajuda en les democràcies. Dins del país moltes organitzacions estaven delmades i quasi desaparegudes o amb crisis internes com el PSOE. El PCE, frustrat el maquis, decidí treballar per impulsar l'acció

antifranquista i comença a estendre la seua influència en el moviment obrer i popular.

La protesta dels treballadors es va convertir en el principal focus de tensió social i durant els anys cinquanta s'esdevingueren les primeres agitacions socials i protestes polítiques en contra del règim. Dins d'aquesta conflictivitat laboral destaquem l'activitat clandestina de la UGT.

Les vagues dels anys seixanta van permetre el naixement d'un nou sindicalisme al voltant de la comunista CCOO i de la catòlica USO. També nasqueren organitzacions estudiantils front a l'oficial SEU, d'afiliació obligatòria, i nous moviments socials. Aquestos anys presenciaren les primeres manifestacions massives als carrers i un augment extraordinari de la conflictivitat laboral.

Durant els anys seixanta es recompongué l'oposició al franquisme, a través de la renovada activitat dels vells partits polítics, o per mitjà de la aparició de nous grups a l'esquerra i a la dreta, des de la socialdemocràcia fins al liberalisme monàrquic. El règim va perseguir tota oposició però no va poder impedir el seu desenvolupament clandestí.

Una de les accions que tingué més repercussions fou allò que els diaris franquistes anomenaren el "contuberni de Munic" al 1962. En el marc del IV Congrés del Moviment Federal europeu coincidiren per primera vegada l'oposició espanyola de l'exili i els que havien arribat des de l'interior d'Espanya. Fou el primer pas cap a la unitat de totes les forces democràtiques per acabar amb la dictadura a través d'un acord nacional. Els assistents a aquella reunió (188) van ser empresonats o desterrats quan en van tornar.

En aquells anys va tenir molta importància el PCE. Fou l'únic partit que, tot i tenint la seua direcció a l'exili, conserva una certa força i organització a l'interior del país. Mentrestant, dins del PSOE, començaren haver tensions entre els joves militants a l'interior del país i la cúpula a l'exili. Fou al Congrés de Suresnes (1973) quan el partit superà les dificultats i la direcció quedà en mans dels militants de l'interior.

També aparegueren grups molt radicals d'esquerra i començà a guanyar importància els partits nacionalistes com el PNB al País Basc i Convergència Democràtica de Catalunya i ERC.

Per tant, a mesura que anava passant el temps, el paper de l'oposició va augmentar i va mantenir al règim en un perpetu estat de tensió, en un moment en que cada vegada estava més prop la irremissible desaparició de Franco. La mateixa existència d'aquesta oposició obligava a part de la classe política franquista a plantejar-se la possibilitat d'una opció reformista, mentre que l'opinió pública, que anava emergent gràcies a la major tolerància de la premsa, se sentia atreta per eixa oposició.

L'oposició que operava des de l'exterior del país es va aglutinar al voltant de dos grups: Junta Democràtica (1974) impulsada pel PCE i la Plataforma de Convergència Democràtica (1975) impulsada pel PSOE.

LA LLEI DE LA MEMÒRIA HISTÒRICA

La condemna de l'alçament i la dictadura franquista la va fer el Parlament de forma unànime el 20 de novembre de 2002. Açò significaria el reconeixement moral de tots els que patiren la repressió franquista per defensar

la democràcia. Començà a fer-se justícia i a recuperar la memòria històrica. Aquesta primera condemna donà un pas decisiu per acabar amb la idea de les dues Espanyes, la guerra civil i el franquisme.

El franquisme també ha sigut condemnat pel Consell d'Europa a març de 2006 amb la proposta de establir el 18 de juliol com el dia de la condemna internacional del règim franquista.

La Llei d'Amnistia de la Transició es va convertir en una mena d'amnèsia col·lectiva ja que implicava la continuïtat jurídica entre dictadura i democràcia. Per la pressió psicològica de la guerra es va pensar que era millor així, per la convivència, el consens i l'estabilitat. Segons açò, els judicis sumaríssims, els milers d'afusellats pel simple fet de ser comunistes o sindicalistes eren legals. Franco no va ser derrotat pels seus opositors, va morir al llit i va morir matant (5 execucions pocs mesos abans de la seua mort)

Però ja ha passat molt de temps i després de superar els obstacles de tots aquells que no volien remoure el passat, ha sigut aprovada la **Llei de la Memòria Històrica** el 31 d'octubre de 2007 pràcticament sense modificació, sols l'excepció de la retirada de símbols franquistes quan hi haja valor històric-artístic

Espanya és única en Europa: ninguna democràcia ha nascut d'una dictadura sense trencar jurídicament amb ella. Era necessari que Espanya declarara sinó nuls, almenys, il·legítims tots els tribunals i sentències franquistes. La nul·litat per llei queda de moment descartada ja que es considera que això correspon als tribunals. Encara que la llei no obri explícitament la porta per a que els afectats pugen reclamar l'anul·lació de la condemna, tampoc la tanca. Per tant, la Llei de la Memòria Històrica declara la il·legitimitat dels tribunals, sentències, condemes i sancions franquistes. Aquesta llei té un caràcter polític no jurídic, per això es blindarà per a evitar futures indemnitzacions econòmiques.

El que proposa aquesta llei és la compensació per a les víctimes de la violència dels militars sublevats contra la República i de la dictadura franquista que, al contrari dels que patiren la persecució en la zona republicana, durant la Guerra Civil tenen encara pendent el reconeixement polític i jurídic.

El que millor podem dir d'aquesta llei és que ja era hora. Massa gent ha patit durant molts anys no sols penes de càrcer o de veure morir violentament als seus, sinó el silenci posterior i la vergonya familiar. Suposa el reconeixement públic i solemne que eren persones honrades que no mereixien el que han patit. La rehabilitació de tota aquesta gent té un gran valor simbòlic i la societat espanyola li ho devia. Amb aquesta reparació moral de les víctimes el deute històric pot quedar saldat. Declarar la il·legitimitat significa que les institucions franquistes estaven basades en principis i valors inacceptables en un sistema democràtic.

La **Llei de la Memòria Històrica** reconeix les víctimes de la Guerra Civil d'ambdós bàndols, les víctimes de la dictadura i estableix l'obertura de les fosses comunes amb fons estatals (fins ara eren privats o autonòmics). També preveu la retirada de tots els símbols franquistes i el Valle de los Caidos ja no podrà ser utilitzat per a fer exaltació i apologia del franquisme.

La llei no obri antigues ferides, sinó que més bé contribueix a cicatritzar-les. Fins que el PP no ho assumisca, el franquisme seguirà estant present.

És necessari conèixer la nostra Història més recent, assumir les conseqüències d'allò que es va fer tan injustament i de recompensar moralment

a totes les víctimes i a les seues famílies de l'oblit. Per això, el coneixement de la Història Contemporània d'Espanya és fonamental per a recuperar la nostra memòria històrica i saldar un deute històric que encara, en plena democràcia tenien pendent.

“Els pobles que no coneixen la seua Història estan condemnat a repetir-la”

(Jorge Santayana)

El cens que va utilitzar Garzón al 2008 (segons les famílies, no hi ha cens oficial)) era de 143.353 desapareguts. De les 2.053 foses sols s'han obert 231 i s'han exhumat 5.277 persones. Encara hi ha molt de treball per fer, mentre Garzón segueix acusat de prevaricació.